

De naam Liemeer

Lang is er geaarzeld over de naam die men zou moeten geven aan de nieuwe gemeente waarin de oude gemeentes Nieuwveen en Zevenhoven zijn samengegaan. De werknaam werd voorlopig Nieuwveen, en sommigen vonden dat het zo ook wel kon blijven (maar waarom dan niet gekozen voor Zevenhoven?). Vervolgens werd er naar goed ambtelijk gebruik een commissie benoemd, en die stelde voor om de naam van het verdronken dorp Schoot te laten herleven. Geen van deze namen haalde het, want tot veler verrassing werd Liemeer de naam waarmee de gemeente de nabije geschiedenis zal ingaan. Voor het gemeentebestuur was hiermee de kous af. Zonder enige toelichting inzake de herkomst van de naam werd het besluit in de publiciteit gebracht. De bewoners van de kersverse gemeente zitten nu echter met de prangende vraag hoe deze naam historisch verklaard moet worden.

Wat zeggen de oude kaarten?

Op het eerste gezicht lijkt de vraag naar de herkomst van de gemeentenaam gemakkelijk te beantwoorden. Wie zich vanaf de kern Noordeinde noordwaarts begeeft, komt voorbij het viaduct op een pittoresk stukje dijk dat de naam Liemeer blijkt te dragen. Deze dijkweg eindigt bij een T-kruising die naar een lastig smal bruggetje over de ringsloot ter plaatse Liemeerbrug wordt genoemd. Linksaf kom je vandaar in Nieuwveen, rechtsaf in Blokland. Is dat nu alles? Moet de gemeente naar zo'n onbeduidend stukje dijk vernoemd worden? Of is de ware betekenis van de naam bedolven door het stof der eeuwen? We zullen eens zien.

Om grip te krijgen op de materie beginnen we ermee enkele oude kaarten tevoorschijn te halen om te zien wat deze over dit plekje tussen Nieuwveen en Zevenhoven te vertellen hebben. De oudste kaart waarop Nieuwveen en Zevenhoven voorkomen, werd getekend door Willern Hendricxz. Crook en dateert van omstreeks 1525.

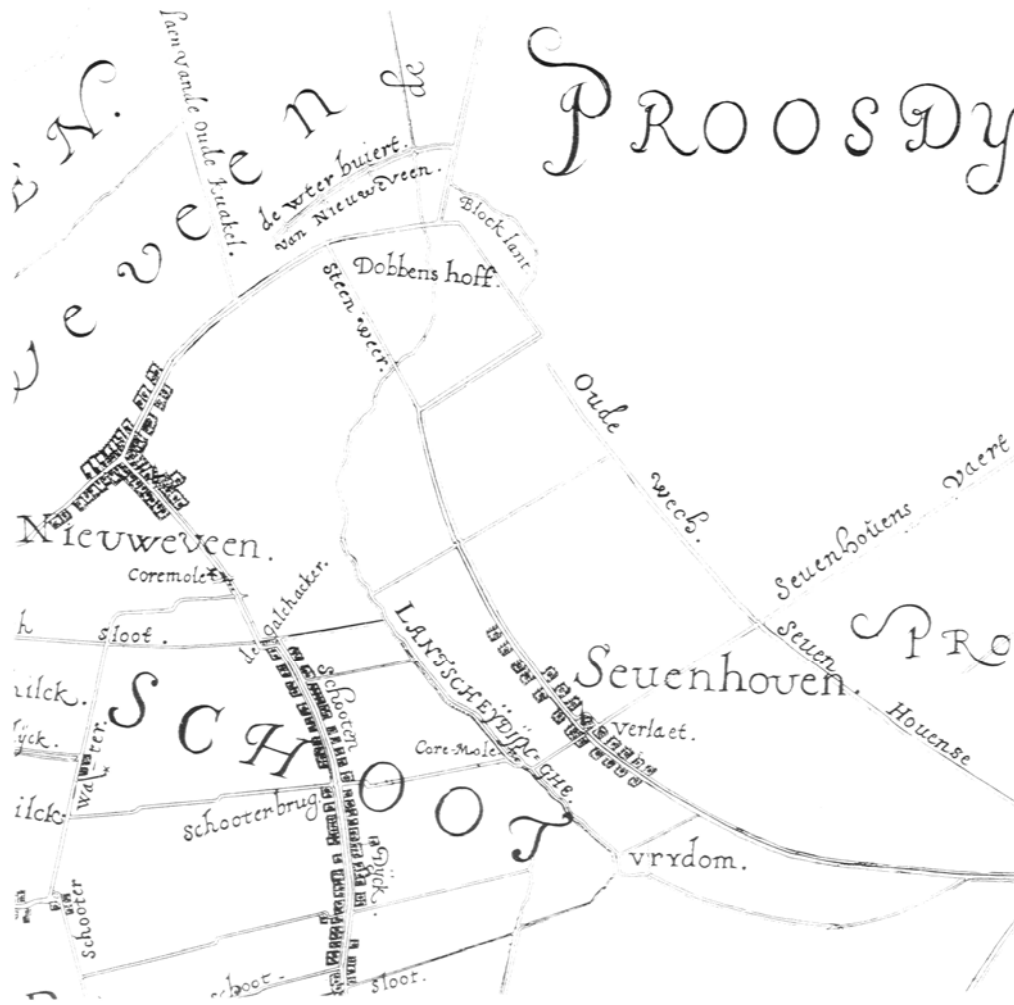
Het belangrijkste dat wij hieruit kunnen opsteken is dat zich tussen de beide dorpen een watertje bevond met de naam De Dobbe. Dit doorkruist de Zevenhovense dijk ongeveer op de plaats waar wij Liemeer kunnen vermoeden. Er staat echter geen naam bij. De Dobbe is thans geheel verdwenen, met uitzondering van een restant in de Buitendijkse Oosterpolder (het bovenland bij de Drecht). Bijzonder intrigerend is het wat wij zien op - de kaart van Joost Jansz. Beeldsnijder, een houtsnede uit 1575 (afb. 1). Voorbij Noordeinde (hier niet aangegeven) gaat de Zevenhovense dijk over in een pad, dat met een stippelijntje is ingetekend. Wie toch de rijweg wilde volgen, moest met een boog om een opvallend fors gebouw heen. Hierbij staat het nummer 104, dat verwijst naar de toelichting, waar we lezen: "De Heer van de

Afbeelding 1: Joost Jansz. Beeldsnijder, 1575

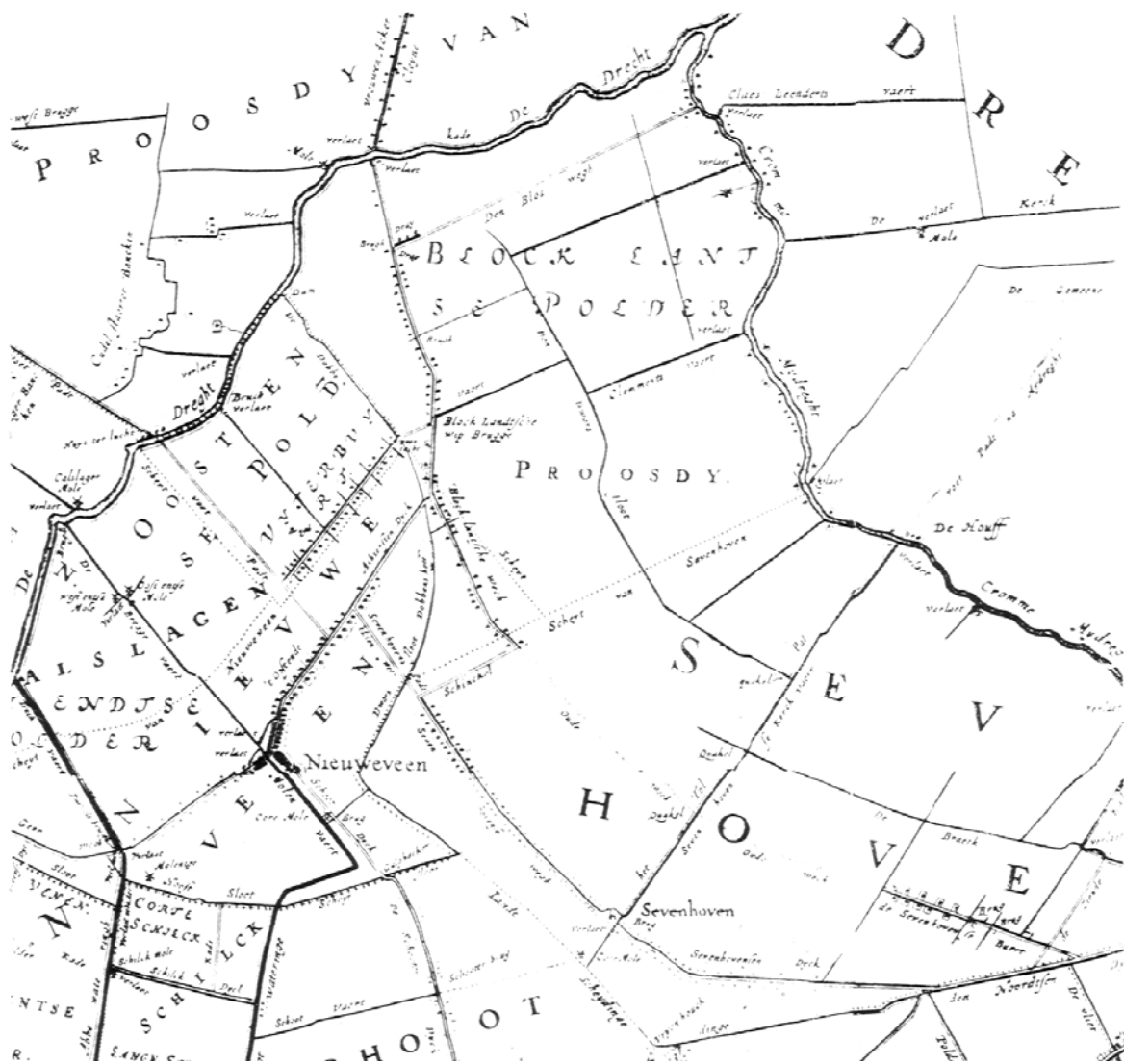
Dobbes hof geweest." Hier is dus niet zomaar een boerderij geweest, maar eerder een versterkt huis, waarvan de bewoner volgens het middeleeuws gebruik heerlijke rechten heeft bezeten. Langs het huis stroomt de Dobbe (nr. 103). De weg die van Dobbes Hof naar het noorden loopt, is de huidige Bloklandse weg. Voor ons betoog is ook van belang een zijweg hiervan die over de Dobbe in westelijke richting gaat en dan doodloopt. Deze weg ontsloot de Uiterbuurt, waarover straks meer.

De volgende kaart waarover wij ons gaan buigen is de beroemde in koper gegraveerde kaart van Rijnland door Floris Balthasars, die in 1615 verscheen (afb. 2). Hierop zien wij voor het eerst een naam staan bij het voetpad dat in het verlengde van de Zevenhovense dijk langs Dobbes Hof liep: Steen weer. Er zijn op deze fraai uitgevoerde kaart veel meer interessante de

Afbeelding 2: Floris Balthasars, 1615

tails te vinden, maar die doen hier niet ter zake. Later in de zeventiende eeuw, in 1687, verscheen er een nauwkeurig bijgewerkte kaart van Rijnland van de hand van Jan Jansz. Douwen Steven van Brouckhuysen (afb. 3). Ook uit deze kaart kunnen wij veel opsteken. Heel merkwaardig is het dat langs het pad bij Dobbes Hof (ook hier ingetekend als een voornaam gebouw) niet één maar twee namen staan: aan de ene kant Sevenhovens Padt, aan de andere kant 't Lien weer. Het water langs Dobbes Hof heet op deze kaart "Dwars sloot", maar nabij de Drecht staat toch weer "De Dobbe". Verder zijn op deze kaart ook de grenzen tussen de verschillende gebiedsdelen aangegeven. Tussen Nieuweveen en Zevenhoven, langs het verlengde van de Dwarsloot ofwel de Dobbe, geeft een stippe lijn de "Landt scheydinge" aan. Zevenhoven wordt afgescheiden van de Bloklandse Polder door de "Scheyt van Sevenhoven", die uitkomt op de Kromme Mijdrecht. Tussen Dobbes Hof en Blokland loopt eveneens een "Scheyt". Het aanpalende, vrijwel vierkante gebied van Uiterbuurt had klaarblijkelijk een aparte status, want het had rondom een eigen begrenzing. Op de kaart van 1687 wordt overigens verdoezeld dat in de zeventiende eeuw als gevolg van de turfsterkerij een groot deel van de landerijen onder het water was verdwenen.

Afbeelding 2: Jan Jansz. Douw en Steven van Brouckhuysen, 1687

Hoe ver een eeuw later de vervening was gevorderd, blijkt uit een kaart vervaardigd in 1788-1789 door de landmeters Klaas Vis en Jan Switser (afb. 4). Van de weg rond Dobbes Hof steken alleen nog enkele korte stroken grond boven het water uit. Waarschijnlijk zijn deze door de turfstekers gebruikt als legakkers. Het pad dat Uiterbuurt en Zevenhoven vanouds met elkaar verbond, heet hier Leenweer.

Enkele jaren later maakte F.W. Conrad een kaart van de Zevenhovense Plas (1797). Evenals de voorgaande kaart is deze vervaardigd met het oog op de hoognodige drooglegging van deze plas, die samen met andere nabijgelegen plassen en niet te vergeten het Haarlemmermeer een voor heel Hollands midden bedreigende watermassa was gaan vormen. Op deze kaart ligt Dobbes Hof niet zoals voorheen tegen de Bloklandse driesprong aan, maar bij wat nu Liemeerbrug heet (precies op de plaats van de tegenwoordige opstallen van Dobbes Hof). Het pad van daar naar de Rooms-katholieke kerk van Noordeinde heet opnieuw Het Leen weer, maar nu met de toevoeging "Paal en Punwerken".

Afbeelding 3: Klaas Vis en Jan Switser, 1788-1789

Inderdaad wordt spoedig daarna de Zevenhovense Plas voorzien van een ringdijk om vervolgens drooggemalen te worden. In 1815 verschijnt er dan een kaart die de nieuwe situatie weergeeft, en die is tot op heden in principe niet gewijzigd. De Dobbe en het oude pand van Dobbess hof keren op de kaarten niet meer terug. Ook de benamingen Steenweer, Lienweer, Leenweer en Zevenhovens Pad zijn voorgoed van de kaart afgevoerd. In plaats daarvan komen de benamingen Liemeerbrug en Liemeer in zwang. Hiermee zijn we dan in onze eigen tijd beland.

Dobbess Hof tussen Holland en het Sticht

De excursie langs de oude kaarten van onze omgeving heeft ons een hoop informatie opgeleverd, maar veel wijzer zijn we er nog niet van geworden. We kennen nu een hele rij geografische benamingen die op de oude kaarten op het terrein tussen Noordeinde en Uiterbuurt te lezen zijn, maar we weten niet hoe die namen zijn ontstaan en wat zij betekenen. Dit is het moment om eens wat geografische naslagwerken op te slaan, maar helaas: geen daarvan zegt iets over de benamingen Steenweer, Leenweer, Liemeer, enzovoort. Dit betekent dat wij waarschijnlijk niet met een echte naam te maken hebben (een toponiem), maar eerder met een aanduiding die ook in de gewone omgangstaal gangbaar is. Het woordenboek zou dus uitkomst kunnen bieden. En inderdaad: het achtervoegsel weer, dat in verschillende van de genoemde oude namen voorkomt, staat gewoon in de dikke Van Dale, waar de verklaring luidt: strook land tussen twee sloten, ofwel perceel. De verbindingen met steen of leen vragen echter nog om een nadere verklaring. Een speurtocht in allerlei woordenboeken leidde uiteindelijk naar het Middelnederlandsch woordenboek van Verwijs en Verdam, en dat geeft onder het trefwoord "Leenware" een verklaring die heel goed van toepassing zou kunnen zijn op een voorloper van onze nieuwe gemeentenaam. Volgens dit woordenboek betekent "Leenware", ook wel geschreven als "Leenweer" of "Lienweer": het bezit als leenheer van een perceel land. In ons geval kan deze verklaring op niets anders toegepast worden dan op het terrein van Dobbess Hof.

Om precies te kunnen begrijpen wat er aan de hand was, kijken we naar een reconstructie van de situatie omstreeks 1250 (afb. 5). We zien daarin rechtsonder het gebied van Zevenhoven, dat zich na de recente ontginning van de veenwildernis uitstrekte tot op 2 a 3 km van de Kromme Mijdrecht.

Afbeelding 4: De parochie Zevenhoven, ca. 1250 (F. Doeleman, 1982)

Het gebied van Uiterbuurt, dat ongeveer tezelfdertijd vanuit de Drecht ontgonnen werd, was duidelijk veel minder diep. Tussen deze beide gebieden ligt de Bloklandse ontginning, die eveneens minder diep was dan die van Zevenhoven. De grens tussen Uiterbuurt en Blokland werd gevormd door de Dobbe. Pas in een later stadium kwam men toe aan de ontginning van Nieuwveen (de naam zegt het al). Tenslotte ontgon men vanuit Nieuwveen het laatste restje wildernis, dat

omsloten werd door Uiterbuurt, Blokland en Zevenhoven. Dit is exact het perceel waarop naderhand de versterkte hoeve "Dobbes Hof" gebouwd zou worden. Als wij de oude kaarten mogen geloven, lag deze hoeve toentertijd aan de Dobbe nabij de Bloklandse driesprong. Als we nu onze aandacht richten op de ligging omstreeks 1250 van de grens tussen het bisdom Utrecht en het graafschap Holland, dan blijkt Blokland tot de Utrechtse Proosdijlanden gerekend te moeten worden. Zevenhoven, Uiterbuurt en Nieuwveen lagen daarentegen in Holland. De kerkelijke grenzen stemden daarmee niet overeen, want de parochie Zevenhoven omvatte niet alleen het kerkdorp zelf, maar ook Uiterbuurt en Blokland. Wie zich vanuit Zevenhoven naar Uiterbuurt wilde begeven, moest dus langs Dobbes Hof over Nieuwveens gebied lopen. Geen wonder dat dit pad later is aangeduid als het Zevenhovens Pad. Dit pad vormde tevens de grens tussen het eigenlijke Nieuwveense gebied en het "leenweer" toebehorend aan de Heer van Dobbes Hof. Dit verklaart waarom de kaarten op deze plaats soms ook de naam Leenweer of Lienweer vermelden. De graven van Holland en de Utrechtse bisschoppen stonden in die tijd niet bepaald op goede voet met elkaar. vanuit Holland volgde men met de nodige argwaan de activiteiten die van stichtse zijde in het veengebied op de grens van de beide territoria werden ondernomen. Gelet op wat we verder weten van de betrekkingen tussen Holland en Utrecht zou men nu het volgende kunnen veronderstellen. De graaf van Holland kon een ver vooruitgeschoven post tegen het stichtse gebied aan wel gebruiken en liet daarom op een strategisch interessante locatie een versterkte hoeve bouwen, waarop hij één van zijn leenheren plaatste. Deze kon toezicht uitoefenen op de belangrijkste invalsweg van het gebied, namelijk de Bloklandse weg, de enige wegverbinding van Mijdrecht (het centrum van de Proosdijlanden) met Nieuwveen en Zevenhoven.

Leenweer, Steenweer of Liemeer?

We hebben nu een redelijke verklaring voor de benaming Leenweer of Lienweer op de oude kaarten, maar hoe zit het dan met de naam Steenweer? Ik geloof dat wij hier te maken hebben met een verbastering, gebruikt door één of meer kaarttekenaars nadat het leenstelsel was afgeschaft en de

daaraan ontleende termen niet meer werden begrepen. De verbastering kan in de hand zijn gewerkt door het gegeven dat het Zevenhovens Pad in de inmiddels ontstane plassen dreigde weg te zinken en regelmatig met puin opgehoogd moest worden. Dat men dit laatste inderdaad heeft gedaan, blijkt uit de kaart van F.W. Conrad uit 1797.

De meest opvallende conclusie die wij moeten trekken betreft de naam Liemeer, waarmee de verenigde dorpen nu de annalen zullen ingaan. Vóór de drooglegging van rond 1800 blijkt deze naam op geen enkele oude kaart voor te komen. Vooralsnog is het niet duidelijk waarom vervolgens de naam Liemeer is ingevoerd voor de locatie die voorheen als Leenweer of Lienweer bekend stond. Vermoedelijk is ook hier sprake van een verbastering, bijvoorbeeld als gevolg van een foutieve op-tekening door één van degenen die bij de drooglegging betrokken waren. Dat Nieuwveen en Zevenhoven nu samengaan onder een naam waarvan de historische basis wankel is, lijkt mij overigens geen bezwaar. Het onderzoek naar de naam Liemeer (ooit Leenweer) heeft tenslotte aan het licht gebracht dat de Nieuwveeners al in de middeleeuwen de Zevenhovenaren het recht van overpad wel gunden. Dat geeft vertrouwen in de samenwerking tussen de beide dorpen, nu in één bestuurlijk verband.

Willem Heijting

Verantwoording

Het onderzoek naar de herkomst van de naam Liemeer is gebaseerd op diverse oude kaarten, waarvan een deel in de tekst worden besproken. De geraadpleegde literatuur is hieronder vermeld. Ik houd mij aanbevolen voor mij niet bekende gegevens uit archivalia, kaarten of historische publicaties die nieuw licht kunnen werpen op de hier besproken geografische benamingen.

Geraadpleegde literatuur

E. Verwijs en J. Verdam, Middelnederlandsch woordenboek, dl 4 ('s-Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1899), kol. 275-276.

H. van der Linden, De Cope. Bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte (Assen, Van Gorcum, 1955).

F. Doeleman, De heerschappij van de Proost van sint Jan in de middeleeuwen, 1085-1594. Een rechtshistorische studie van de institutionele aard van een hoge heerlijkheid in het veen van Wilnis, Mijdrecht, Tamen, Kudelstaart en Zevenhoven in het grensgebied van Holland en het Nedersticht, alsmede in Achttienhoven (Zutphen, De Walburg Pers, 1982).

Nieuwkoop, beelden en fragmenten (Nieuwkoop, Bert Post, 1982).

Zevenhoven, het dorp dat bleef. Tweede druk (stichting Historische Kring Zevenhoven, 1989). Hierin met name de bijdrage van W. Hofman, 'Zevenhoven op oude kaarten' (p. 31-52, met reproducties van verschillende van de hier besproken kaarten). Dit boek is nog verkrijgbaar.